

Мельниченко Андрій Валерійович -
аспірант наукової лабораторії з
проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Інститут спеціального досудового розслідування введено у кримінальне процесуальне законодавство України порівняно нещодавно. Серед науковців одразу виникла дискусія стосовно підстав та порядку його застосування під час розслідування кримінальних правопорушень. Його норми надали можливість стороні обвинувачення реалізовувати функцію щодо повернення коштів, здобутих злочинним шляхом, у разі переховування особи від органів досудового розслідування, суду.

Згідно з ч. 2 ст. 297¹ Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, спеціальне досудове розслідування здійснюють на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо визначеного переліку злочинів, стосовно підозрюваного (окрім неповнолітніх), який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук [1].

Однак термін «ухилення від кримінальної відповідальності» не визначено законодавством України. Отже, під час розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчі судді посилаються на загальноприйняте в українській мові тлумачення цього терміна. Так, в ухвалі Апеляційного суду Луганської області у справі № 428/2298/16-к від 15 березня 2016 р. розкрито категорію «ухилення» у значенні «відступати, відхилятися, вивертатися; намагатися не робити чого-небудь, не брати участі в чомусь; уникати; навмисно не давати відповіді на запитання або говорити про щось інше» [2].

Суд вирішив, що під «ухиленням» потрібно розуміти будь-які умисні дії підозрюваного, спрямовані на уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин.

Тому можна вважати, що ухиленням підозрюваного від кримінальної відповідальності є його будь-які умисні дії,

здійснені задля навмисного ухилення від встановлених КПК України обов'язків, коли наявна реальна можливість для їх виконання. Це змушує працівників правоохоронних органів вживати заходи щодо розшуку і затримання підозрюваного.

Формою ухилення від кримінальної відповідальності є неявка підозрюваної особи на виклик слідчого, прокурора чи суду. Так, ч. 5 ст. 139 КПК України передбачено, що під час прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування необхідно встановити факт неявки підозрюваного на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик без поважної причини з метою ухилення від кримінальної відповідальності більше двох разів (тобто три рази) [1].

Однак слідчі судді не завжди акцентують увагу на встановленні та підтвердженні неявки підозрюваного мінімум три рази, оскільки вважають достатнім факт навіть однієї неявки. Наприклад, ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеса у справі № 522/4508/16-к від 1 квітня 2016 р. містить інформацію лише про один виклик підозрюваного до слідчого, однак слідчий суддя все одно задовольнив клопотання прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування [3].

Іноді саме недоведення уповноваженою особою факту належного повідомлення підозрюваного про виклик більше двох разів стає підставою для відмови у задоволенні клопотання щодо здійснення спеціального досудового розслідування. В ухвалі слідчого судді Северодонецького міського суду Луганської області у справі № 428/2298/16-к від 29 лютого 2016 р. вказано, що «підозрюваного жодного разу належним чином не повідомили про будь-які процесуальні дії в межах кримінального провадження, а отже він не був обізнаний про наявність такого кримінального провадження та відповідно, не може бути визнаний таким, що ухиляється від кримінальної відповідальності або від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик» [4].

Отже, обставинами, які підлягають дослідженню та врахуванню слідчим суддею (судом) під час розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування для встановлення ухилення підозрюваного від органів досудового розслідування та суду, є факт здійснення належного виклику

підозрюваного уповноваженими на те особами більше двох разів, тобто мінімум три рази (ч. 5 ст. 139 КПК України); неповажність причин неявки підозрюваного; учинення підозрюваним свідомих дій, спрямованих на уникнення кримінальної відповідальності (умисне неприбуття на виклик).

Це твердження неодноразово відображено у судовій практиці. Так, судом під час винесення ухвали було зазначено: «КПК України передбачає можливість проведення спеціального досудового розслідування не в разі неможливості повідомити підозрюваного про проведення слідчих або інших процесуальних дій, а в разі свідомого ухилення ним від участі в таких діях, тобто після неодноразового належного повідомлення підозрюваного про необхідність проведення таких дій та подальшої неявки для участі в таких діях. Неможливість повідомити підозрюваного про проведення слідчих або інших процесуальних дій унаслідок об'єктивних причин, які не залежать від нього, не є ухиленням підозрюваного від участі в процесуальних діях» [4].

Часто підозрювані намагаються уникнути кримінальної відповідальності переховуючись на тимчасово окупованих територіях та в районі проведення антитерористичної операції, оскільки органи досудового розслідування позбавлені можливості здійснення процесуальних дій на вказаних територіях.

Отже, здійснення належного виклику осіб, які перебувають на тимчасово окупованих регіонах України або в районі проведення антитерористичної операції є актуальним питанням. Проблема полягає у тому, що на сьогодні не здійснюється пересилання поштових відправлень в АР Крим, частину населених пунктів Донецької та Луганської областей, що вимагає законодавчого врегулювання спеціального порядку вручення виклику для осіб, які перебувають на зазначених територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Голос України. - 2012.- № 90-91.

2. Рішення суду у справі № 428/2298/16-к від 15 берез. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. - Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58347311>. - Назва з екрана.

3. Рішення суду у справі № 522/4508/16-к від 1 квіт. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56901022>. - Назва з екрана.

4. Рішення суду у справі № 428/2298/16-к від 29 лют. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56146721>. - Назва з екрана.

Мировська Анна Всеволодівна - професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ РОЗСЛІДУВАННЯ ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВА

Процес розбудови незалежної, демократичної, соціальної, правової держави в контексті реалізації основних положень Конституції України потребує виконання значної кількості завдань у різних сферах. Одним із головних є, насамперед, подолання кризових економічних явищ. З одного боку, ці явища спричиняють зростання рівня різних видів злочинів, зокрема пов'язаних із фальшивомонетництвом, а з іншого - зумовлюють необхідність удосконалення форм і методів протидії цим злочинам. Загальна тенденція до відокремлення й автономізації регіонів негативно впливає на подолання державними органами в межах їх компетенції такого суспільно небезпечного явища, як фальшивомонетництво, з огляду на пристосованість злочинності до нових умов соціального життя, посилення її активності, агресивності та організованості.

Фальшивомонетництво як злочин вийшов за межі традиційних внутрішньодержавних проблем і набуває міжнародного значення. Виготовлення фальшивих грошей стало важливою сферою бізнесу міжнародної організованої злочинності, засобом підриву державної економіки й одним із методів діяльності екстремістських груп. Із цього приводу